

реби, сприяли утворенню перших норм суспільного життя, які були зумовлені залежністю членів суспільства один від одного при вирішенні власних потреб. Відтак, С. Дністрянський пише: «Право виникає з соціально-етичних правил, які утворюються серед суспільних зв'язків. І немає різниці, чи цей зв'язок має державне значення, чи ні, бо кожен з них має свої етичні норми, своє право. Навіть родина має окремі права у своєму об'ємі, рід і плем'я у своєму, а народ у своєму» [2, с. 23].

Право поза державою відрізняється від права в державі лише тим, що державне право забезпечується державним примусом, а позадержавне – суспільним примусом. Критерієм розмежування права й інших соціальних норм є наявність примусу, який може бути як фізичним, так і психологічним чи моральним. На думку С. Дністрянського, з розвитком цивілізації та правової держави, роль морального примусу постійно зростає. Право, будучи обов'язковим атрибутом життя суспільства, завжди виконував регулятивну функцію. Тому вчений виділив потреби окремих суспільних груп та індивідів як безпосередні джерела права. Вони зумовлюють, зауважив вчений, такі форми права – «звичаєве право», «закони» та «право юристів». С. Дністрянський наголошував, що «право юристів» виступає посередником між «звичаєвим правом» та «законами». Така точка зору ученого є новою, перспективною як для того часу, так і для сьогодення. Вона передбачає розширення меж поняття, видів та форм права.

Список використаних джерел:

1. Дністрянський С. Звичаєве право – а соціальні зв'язки. Причинки до пояснення § 10 австрійської книги законів цивільних. *Часотись правнича і економічна*. Львів, 1902. Рік 3, Т. 4-5. С. 1—42.
2. Дністрянський С. Погляд на теорії права та держави. Ювілейний збірник Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові в п'ятдесятиліття основи 1873-1923. Львів, 1925. 63с.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКОНОДАВСТВО СТАНІСЛАВА ДНІСТРЯНСЬКОГО

ГОЛОВА Віталій Петрович,
*студент юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету*

Актуальність даної теми полягає у вивченні досвіду державного будівництва перших українських конституційних держав УНР-ЗУНР. До процесу їх творення мали відношення конституційно-правові ідеї та погляди українського вченого-правознавця Станіслава Севериновича Дністрянського (1870-1935 рр.).

Заявлена наукова тема ставала предметом дослідження таких вчених як О. Бармак, П. Стецюк, А. Коваль, В. Возьний, І. Усенко, В. Ухач тощо [6].

Метою наукової розвідки є вивчення та поглиблення історико-правових знань про конституційні нововведення С. Дністрянського, його погляди на право та державу.

Станіслав Северинович Дністрянський народився 13 листопада 1870 року в

м. Тернопіль. Його батько був директором місцевої семінарії. Навчався майбутній професор у Тернопільській гімназії, Віденському університеті на юридичному факультеті, а після закінчення останнього поступив в університети Берліна та Лейпцига. У 1894 року отримав звання доктора права за працю у галузі австрійського права. Через 4 роки працював у Львівському університеті на посаді доцента. На початку ХХ століття взяв шлюб із Софією Рудницькою, яка була донька тернопільського освітнього діяча. З часом Станіслав Дністрянський емігрував та був засновником Українського вільного університету в Празі, де був першим деканом факультету права і політичних наук, а пізніше посів посаду ректора у цьому навчальному закладі. Разом із тим працював у Німецькому університеті в Празі та Вільній школі політичних наук. Також співробітничав з Українською господарською академією в Подєбродах і Українським інститутом у Берліні. У 1927 році заочно обраний членом Всеукраїнської Академії наук по кафедрі цивільного права і політики. Через 6 років відмовився від польського громадянства та отримав – чехословацьке, щоб переїхати в м. Київ, але йому завадила репресивна політика радянської влади щодо інтелігенції. В 1933 році відмовився від викладацької роботи у зв'язку зі станом здоров'я. Після однієї з публічних лекцій, помер від розриву серця 5 травня 1935 року [5, с. 13-18].

Конституційні проекти Станіслава Дністрянського є політично-правовою думкою ХХ століття. Вони були складені професором з метою уконституціонування західноукраїнських земель на території Австрійської імперії. Перший з проектів «Устрій Галицької держави», був написаний у 18 жовтня 1918 року після утворення Української Національної Ради. Рада проголосила Галичину, Північну Буковину та Закарпаття територією цілісної українською держави. Згодом вона постановила розробити конституцію цієї держави. Дністрянський підготував свій проект, який містив 2 розділи: «Основні положення» та «Народний устрій». Цей акт проголосив основні засади новоутвореної держави та його устрою. В основу державності покладено принцип народу на самовизначення. Польському, єврейському та німецькому населенню гарантувалася «народна самоуправа». Українська, польська, німецька мови визнавалися державними, хоча внутрішньою урядовою мовою мала бути українська [3]. Проголошувалися також рівність всіх громадян: «Кожний горожанин має право плекати свою народність і мову. Усі горожани є рівні супроти права. Запоручається повна свобода віри й науки. Нема ніяких привілеїв місця, походження, родини, стану особи» (Арт. 1-5) [1].

На чолі держави ставала Українська Національна Рада, яка була утворена 1918 року, але під іншою назвою – Народна Рада. Народна Рада вибирає свого провідника, двох заступників та секретаря, старійшин (президію) з 9 чоловік, також Народну Управу. «Провідник Народної Ради єсть рівночасно провідником Галицької Держави» (§ 3) [1]. Народна Рада виконувала законодавчу функцію, а на Народну Управу - виконавчу функцію, яка у свою чергу складалася з окремих управ: Внутрішньої, Заграничної, Військової, Культурної, Оборотової, Судової – на чолі яких стояли начальники, обрані Народною Радою. Старійшина Народної Ради була органом “верховних постанов та верховного нагляду”. Громадам надавалася повна автономія у вирішенні місцевих справ. Вибори громад, рад повинні бути проводитися на основі загального, рівного, прямого і таємного голосування. Затверджувалися закони австрійської держави, які мали тимчасову правничу силу (§ 12) [1].

Другий з проектів Станіслав Дністрянський написав 1920 року на замовлення уряду ЗУНР під назвою «Конституція ЗУНР». В її основу було покладено «Устрій Галицької Держави» – перший з проектів професора. Головна відмінність між цими двома документами в тому, що у новому документі передбачалося об'єднання ЗУНРу з Великою Ук-

раїною на основі права народів на самовизначення. Конституція складалася з трьох частин: «Держава і право», «Державна влада», «Право народів на самовизначення». За правовим статусом учений уявляв майбутню державу як незалежною, правовою, демократичною, напівпрезидентською унітарною республікою (§1). Громадянам гарантувалися «натуральна, особиста, політична та економічна свобода» [2]. У цій державі визнавалися права і свободи людини, право вільного пересування, право на збори та вільні об'єднання, право на подання петиції, кожна людська праця перебувала під захистом закону, було відоме авторське право, положення про недоторканість особи, держава повинна опікуватися «... економічно слабшим, а сама влада повинна будуватися за принципом поділу на законодавчу, виконавчу та судову влади тощо. Загальний економічний порядок мав опиратися на приватну власність» [3]. Усі громадян були рівні перед законом, не мали жодних привілеїв щодо народження, стану, сім'ї або осіб, хоча можливе збереження родових, станових, шляхетських привілеїв за умови, що їх не братимуть до уваги при розподілі державних посад (§ 25). Також проголошувалося рівне право кожної людини на державну охорону. Народ виражає свою волю через представників у формі законів або безпосередньо у формі референдумів, тобто народними рішеннями. Закони видаються представницькими органами, а народні рішення приймаються народними з'їздами (зборами).

На першому етапі державного будівництва передбачалося скликання Установчих зборів з метою узаконити конституцію, здійснити територіальний поділ, прийняти низку законів, здійснити аграрну реформу тощо. Вибори до Установчих зборів повинні були проходити на основі загального, прямого і таємного голосування за трьома національними куріями – українською, польською і представників іншої національності [3, с. 569].

Після завершення Установчих зборів Народна Палата ставала найвищим законодавчим органом, яку обирали на 4 роки таким самим способом як і Установчі збори. Депутати поділялися на 3 національні курії: українська, польська й інших національностей. Народні комори були дорадчим органом, а надзвичайним – Загальна Народна Рада, яка скликала у випадках для прийняття найважливіших рішень (§ 70) [3]. Система виконавчої влади мала б включати в себе Президента ЗУНРу, Уряду – Державну Раду та місцеві органи державної виконавчої влади. Перші вибори глави держави мали відбутися паралельно з виборами до Установчих зборів. Президентом Республіки міг бути українець за національністю, який досягнув тридцяти п'ятирічного віку, не був позбавлений цивільних і політичних прав, без обмежень щодо віросповідання (§ 49) [3]. Його обирали на 4 роки. За характером свої повноважень Президент є главою держави і главою виконавчої влади, який мав право призначати і звільняти членів Ради, впродовж 10 днів після ухвалення закону Народною Палатою публічно протестувати цей закон і відправити його на попередній розгляд. Функції на главу держави були покладені на вирішення зовнішньополітичних, військових, національних питань тощо. У вирішення цих питань йому мала допомагати Прибічна Рада, яка складалася з 6 членів: 4 українця, 1 поляк та 1 представник іншої національності, де трьох з них Президент обирав сам, а решту – делегували Народні курії [3]. Також у державній структурі передбачалося Державна Канцелярія.

Пропонувалося утворення Державної Ради – «верховним центральним органом для внутрішнього управління державою», тобто вона виступала б як вищий виконавчий орган з функціями Уряду (§ 105) [3]. За параграфом дев'яносто шостим: «Президент Республіки стоїть на чолі уряду. Він піклується про єдність дій уряду і слідкує за законністю управління» [2]. Її склад формувався як Прибічна Рада, але всіх шість членів обирав Президент. У зв'язку з цим пропонувалося створення шести міністерств: Внут-

рішних справ, Фінансів, Освіти і релігії, Торгівлі і промислу, Сільського і лісового господарства, Сполучень.

На нашу думку, важливим нововведенням Станіслава Дністрянського було відокремлення юстиції від адміністрації. Державну Юстицію мала очолювати особа, яку призначав і звільняв Президент.

Судова система включала в себе: звичайні суди, Державний судовий трибунал – «якому належало верховне судочинство» та Голову Державної Юстиції, на якого було покладено «підкуватися про забезпечення порядку і правосуддя» [4]. Щодо Державного судового трибуналу, то б він мав бути самостійною структурою в державному механізмі. «Судді призначаються Президентом Республіки або заступаючим його Головою Державної Юстиції остаточно і на все життя» (§117) [4].

Велику увагу приділялося організації органів місцевої влади в округах, повітах та громадах. У них передбачалися свої виборчі органи та «локальна самоуправа» [3]. До компетенції окружних заступництва входи всі справи, які потребували б вирішення в межах округу та не були охоплені законами держави. Важливим розділом Конституції був розділ третій – «Право Народів на Самовизначення» [2]. У цьому розділі йшлося проте, що держслужбовці повинні бути українцями за національністю, українська мова є «внутрішня службова і цивільна мовою» [2]. Але найголовніше у цьому розділі зазначалося про національне нормативне співвідношення, щоб утвердити український народ як природного власники національної території і забезпечити розвиток інших національностей, який проявився в культурній автономії (§ 126) [4].

Таким чином, конституційне законодавство С. Дністрянського є надзвичайно демократичним та гуманним. Воно було написано логічно та доступно для пересічної особи. У ньому широко представлені права і свободи громадян, обов'язки держслужбовців, які, на нашу думку, є революційні в історії законодавства України. Ми вважаємо, що у конституційних документах викладено не тільки політико-правова думка того часу на території Галичини, а й основні тенденції розвитку європейського законодавства.

Список використаних джерел:

1. Станіслав Дністрянський. Устрій Галицької Держави. Відень, 1918.
2. Станіслав Дністрянський. Конституція Західноукраїнської Народної Республіки, 1920.
3. Стецюк Н. Академік Станіслав Дністрянський і його проекти Конституції Західноукраїнської Народної Республіки. URL: <http://www.constjournal.com/2016-1/akademik-stanislaw-dnistrianskyj-i-jogo-proekt-konstytutsiyi-zahidnoukrayinskoyi-narodnoyi-respubliky>.
4. Усенко І. Юридичні факти в системі правового регулювання. Станіслав Северинович Дністрянський: нотатки до 145-річчя від дня народження. Київ, 2015. С. 13—28.
5. Усенко І.Б., Возьний В.І. Конституційні проекти Галицької Держави та Західноукраїнської Народної Республіки. Енциклопедія історії України: Том 5. 2008. С. 568.
6. Ухач В.З. Історія держави і права України: Навчальний посібник (конспекти лекцій). Тернопіль, 2011. 378 с.

Науковий керівник: Ухач В.З., к.і.н, доцент, доцент кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету ТНЕУ.

